

ФІНАНСОВА ДУМКА УКРАЇНИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ТА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ

© 2015 БОЙКО С. В.

УДК 336.113.1

Бойко С. В. Фінансова думка України як навчальна дисципліна та складова формування професійної компетентності майбутніх фінансистів

У статті розглянуто питання необхідності підвищення якості підготовки студентів у напрямі посилення уваги до еволюції фінансового господарства, становлення та розвитку фінансової думки в Україні. Показано значення навчальної дисципліни «Фінансова думка України» у формуванні професійної компетентності майбутніх фінансистів, обґрунтовано мету, завдання та змістовне наповнення дисципліни. Метою дисципліни «Фінансова думка України» є вивчення та творче осмислення основних етапів становлення, розвитку та особливостей сучасного стану фінансової думки України в контексті критичного аналізу наукового доробку українських учених-фінансистів. Основні завдання дисципліни «Фінансова думка України» полягають у такому: дослідити особливості становлення та розвитку фінансової думки в Україні; визначити вплив фінансової думки Заходу на її формування та розвиток; визначити специфічні особливості та риси української наукової школи державних (публічних) фінансів; дослідити теоретичні розробки українських учених у галузі бюджету, міжбюджетних відносин, оподаткування, державного кредиту, корпоративних фінансів, страхування тощо; обґрунтувати пропозиції щодо можливостей використання напрацьованих теоретичних положень з метою підвищення ефективності функціонування державних фінансів України і подальшого розвитку вітчизняної фінансової науки. Дослідження поглядів на фінансове господарство держави було невід'ємною складовою робіт з фінансів та викладання теорії фінансів у дореволюційний період. З 1990-х років починається період активного відродження наукових досліджень фінансової думки України, який продовжується й сьогодні.

Ключові слова: фінанси, фінансове господарство, фінансова думка, історія фінансової думки, навчальна дисципліна.

Рис.: 1. **Бібл.:** 26.

Бойко Світлана Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту, Білоцерківський інститут економіки та управління Відкритого міжнародного Університету розвитку людини «Україна» (пров. 2-й Комсомольський, 42, Біла Церква, 09100, Україна)

E-mail: svitlanaboyko@ukr.net

УДК 336.113.1

UDC 336.113.1

Бойко С. В. Финансовая мысль Украины как учебная дисциплина и составляющая формирования профессиональной компетентности будущих финансистов

Boiko S. V. Financial Thought in Ukraine as an Academic Discipline and a Component of Formation of the Professional Competence of Future Financiers

В статье рассмотрены вопросы необходимости повышения качества подготовки студентов в направлении усиления внимания к эволюции финансового хозяйства Украины, становления и развития финансовой мысли в Украине. Показано значение учебной дисциплины «Финансовая мысль Украины» в формировании профессиональной компетентности будущих финансистов, обоснованы цели, задачи и содержательное наполнение дисциплины. Целью дисциплины «Финансовая мысль Украины» является изучение и творческое осмысление основных этапов становления, развития и особенностей современного состояния финансовой мысли Украины в контексте критического анализа научного наследия украинских ученых-финансистов. Основные задачи дисциплины «Финансовая мысль Украины» заключаются в следующем: исследовать особенности становления и развития финансовой мысли в Украине; определить влияние финансовой мысли Запада на ее формирование и развитие; определить специфические особенности и черты украинской научной школы государственных (публичных) финансов; исследовать теоретические разработки украинских ученых в области бюджета, налогообложения, государственного кредита, корпоративных финансов, страхования и т. п.; обосновать предложения относительно возможностей использования наработанных теоретических положений с целью повышения эффективности функционирования государственных финансов Украины и дальнейшего развития отечественной финансовой науки. Исследование взглядов на финансовое хозяйство государства было неотъемлемой составляющей работ по финансам и преподавания теории финансов в дореволюционный период. С 1990-х годов начинается период активного возрождения научных исследований финансовой мысли Украины, который продолжается и сегодня.

The article discusses issues of the necessary improvement of quality of training students in the direction of greater attention to the evolution of the financial economy in Ukraine, the formation and development of financial thought in Ukraine. Importance of the academic discipline «Financial thought in Ukraine» for the formation of professional competence of future financiers has been displayed, objectives, tasks and content of the discipline have been substantiated. Objective of the academic discipline «Financial thought in Ukraine» contains studying and creative interpretation, which are directed at the basic stages of formation, development and features of current status of financial thought in Ukraine in the context of a critical analysis of the scientific heritage of Ukrainian scientists-financiers. The main tasks of the academic discipline «Financial thought in Ukraine» are as follows: exploration of the features of the both formation and development of financial thought in Ukraine; determination of the effect of the Western financial thought on its formation and development; determination of the specific features and characteristics of the Ukrainian scientific school of the State (public) finance; exploration of the theoretical developments by Ukrainian scientists in the area of budget, taxation, public credit, corporate finance, insurance, etc.; substantiation of proposals on how to use the existing theoretical provisions with a view to enhancing the efficiency of the public finance as well as the further development of the domestic financial science. Studying views on financial economy of the State was an integral part of the papers on finance and teaching of the theory of finance in the pre-revolutionary period. With the 1990's begins the period of an active revival of research in the financial thought of Ukraine, which continues today.

Ключевые слова: финансы, финансовое хозяйство, финансовая мысль, история финансовой мысли, учебная дисциплина.

Key words: finance, financial economy, financial thought, history of financial thought, academic discipline.

Рис.: 1. **Библ.:** 26.

Pic.: 1. **Bibl.:** 26.

Бойко Светлана Васильевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и кредита, Белоцерковский институт экономики и управления Открытого международного университета развития человека «Украина» (пер. 2-й Комсомольский, 42, Белая Церковь, 09100, Украина)

Boiko Svitlana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Bilotserkivskiy Institute of Economics and Management of Open International University of Human Development «Ukraine» (prov. 2-yi Komsomolskiy, 42, Bila Tserkva, 09100, Ukraine)

E-mail: svitlanaboyko@ukr.net

E-mail: svitlanaboyko@ukr.net

Проблема змісту економічної освіти постійно дискутується в освітньому просторі. Наслідком такого процесу є постійні зміни переліку дисциплін та їх змістовного наповнення. Проте поза увагою керівництва навчальних закладів, учених-фінансистів залишається необхідність вивчення студентами спеціальності «Фінанси і кредит» історії фінансів та фінансової думки як світової, так і України. Навчальними планами підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів з напрямку «Фінанси і кредит» не передбачено обов'язкового вивчення дисципліни «Фінансова думка України» або подібних дисциплін в межах жодного з циклів підготовки (гуманітарної та соціально-економічної, математичної, природничо-наукової (фундаментальної), професійної та практичної).

Доцільність вивчення історії є незаперечним фактом, не повинно викликати заперечення і вивчення як історії фінансів, так і відображення процесу становлення та розвитку фінансових відносин у науковій думці. Окремі з навчальних закладів даний недолік намагаються компенсувати внесенням дисциплін історико-фінансового змісту до тих, що підлягають вибору студентами. У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича студенти мають можливість вивчення дисципліни «Історія фінансової науки» [1], у Донецькому національному університеті – «Історія фінансів і кредиту» [2], у Національному університеті державної податкової служби України – «Історія фінансів» [3], у Київському національному університеті технологій та дизайну – «Історія фінансів» [4], у Міжнародному університеті бізнесу і права (м. Херсон) – «Історія фінансів і банківської справи» [5].

Ще гіршою виявляється ситуація з вивченням становлення та розвитку фінансової думки. На підставі особистого моніторингу інтернет-сайтів економічних факультетів та відповідних кафедр з'ясовано, що лише у кількох вишах представлені навчальні дисципліни, метою яких є формування системного бачення еволюції фінансової думки: Національний університет державної податкової служби України – «Становлення і розвиток фінансової науки» [3], Білоцерківський інститут економіки та управління університету «Україна» – «Актуальні проблеми фінансової думки України» [6], Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля – «Розвиток фінансової думки» [7]. Піонерним у даному напрямі слід вважати Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, де з 2013 р. введено дисципліну «Фінансова думка України» для підготовки бакалаврів [8].

Дослідження історичної ретроспективи фінансової науки свідчить про визначення важливості вивчення поглядів учених на процеси та явища, що відбуваються у фінансовому секторі. Для аргументації даного положення звернемося до праць українських учених-фінансистів другої половини XIX – початку XX ст., які мали безпосереднє відношення до зародження фінансів як науки та навчальної дисципліни в Україні.

І. І. Патлаєвський (1839–1983) освіту отримав на юридичному факультеті Імператорського університету Св. Володимира, працюючи в Новоросійському уні-

верситеті (нині – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова), підготував унікальний «Курс фінансового права», який, за рекомендацією вченої ради, був виданий уже після смерті вченого в 1885 р. в Одесі. *І. І. Патлаєвський*, таким чином, побудував свій курс фінансів, що у вступі не оминув увагою становлення та розвиток фінансової науки [9, с. 9–17]. Вчений досліджував праці представників різних економічних шкіл та напрямів: камералістів, фізіократів, представників класичної школи політичної економії, німецької історичної школи. Саме в Німеччині, на думку *І. І. Патлаєвського*, наука про фінанси отримала самостійний розвиток [9, с. 14], особлива увага приділена внеску німецьких учених (*Ф. Юсті*, *Л. Якоб*, *К. Рау*) у розвиток як загальних положень теорії фінансів, так і вчення про окремі складові фінансового господарства. Натомість *І. І. Патлаєвський* вказує на недостатність наукових досліджень фінансів у Росії.

Відомий учений-фінансист, випускник і доцент Імператорського університету Св. Володимира *І. Т. Тарасов* (1849–1929) у праці «Нарис науки фінансового права» (1883) обґрунтовував доцільність вивчення історії фінансових учень таким чином: «в історії фінансових учень і інституцій осмислюється сучасний стан теорії та практики державного господарства, і ця сама історія піднімає частково завісу з майбутнього цього господарства» [10, с. 165]. Учений стверджував, що уже у другій половині XIX ст. література для вивчення історії фінансів та фінансових учень «дуже багата і якісно, і кількісно, причому, як видно з вищевикладеного історичного нариса розвитку цієї літератури, вона відрізняється різноманітністю напрямів» [11, с. 106]. *І. Т. Тарасов* значну частину своєї праці присвятив критичному аналізу творчого доробку європейських і російських учених: *П. П. Леруа-Больє* (1843–1916), *А. Сміта* (1723–1790), *Ж.-Б. Сея* (1767–1832), *Дж. С. Мілля* (1806–1873), *А. Вагнера* (1835–1917), *Л. фон Штейна* (1815–1890), *І. Я. Горлова* (1814–1890), *В. О. Лебедева* (1833–1909), *І. І. Патлаєвського* (1839–1883), *І. І. Янжула* (1846–1914) та інших.

Продовжуючи та підтримуючи традиції історичної школи, *І. І. Янжул* досліджував розвиток державних потреб, витратків та доходів, починаючи з перших цивілізаційних об'єднань. Він вказував, що «за відсутності твердих наукових принципів і положень тільки одне порівняння і зіставлення історичних фактів, заглиблення в досвід минулого дає нам можливість раціонально оцінювати правильність, доцільність і застосовність того чи того фінансового заходу, того чи того джерела державних доходів» [10, с. 397]. У межах підручника «Основні засади фінансової науки. Вчення про державні доходи» (1904) *І. І. Янжул* наводить нарис історії фінансових ідей з дослідженням еволюції фінансової думки, обмежуючись лише меркантилістами, фізіократами, представниками класичної школи політичної економії.

Продовжити перелік наукових праць, у яких мало місце дослідження фінансової думки, можна працями українських учених-фінансистів *М. М. Алексеєнка* (1848–1917) [12], *М. Х. Бунге* (1823–1895) [13,14], *С. І. Іловайського* (1861–1907) [15], *К. Г. Воблого* (1876–1947) [16], *Й. М. Кулішер* (1878–1933) [17]. Таким чином, до-

слідження наукового доробку учених-економістів, фінансистів було невід'ємною складовою як монографічних, дисертаційних робіт, так і підручників з фінансів другої половини XIX – початку XX ст. Під час викладання теорії фінансів у дореволюційний період у навчальних закладах обов'язково приділялася увага становленню та розвитку фінансової думки, еволюції поглядів на фінансове господарство держави.

Суттєві зміни у розумінні необхідності та доцільності вивчення фінансової думки пов'язані зі зміною політичного та економічного ладу та настанням радянського періоду. По-перше, до 30-х років XX ст. тривав перехідний період, і фінансова наука розвивалася на теоретико-методологічних засадах, що були закладені у другій половині XIX – початку XX ст., в університетах працювали ерудовані та досвідчені науковці, в бібліотеках був вільний доступ до вітчизняної та зарубіжної фінансової літератури. По-друге, у 1930-х роках розпочався розвиток радянської фінансової теорії, яка базувалася виключно на положеннях марксистсько-ленінської ідеології, програмних документах комуністичної партії з одночасним запереченням положень «буржуазної» фінансової теорії; на зміну ученим-фінансистам прийшли практичні та партійні діячі, ідеологи, які активно поширювали марксистсько-ленінські ідеї у фінансову науку. Потретьє, повсюдно мало місце виключення з навчальних посібників та підручників розділів, присвячених становленню та розвитку фінансової думки. Сукупність вищеперахованих факторів та обставин зумовила те, що кілька десятиліть домінував підхід про недоцільність та неприпустимість вивчення напрацьованих у царині фінансів, особливо це стосувалося зарубіжної фінансової думки; через ідеологічні та політичні обставини втрачався розвиток фінансової науки.

Поступова лібералізація наукових досліджень щодо фінансів, їх історичного розвитку та відображення у працях учених-фінансистів відбулася у 70–80-х роках XX ст., а з 90-х років починається період активного відродження наукових досліджень фінансової думки України, який продовжується й сьогодні. У контексті відродження традицій дослідження фінансової думки слід відмітити колектив кафедри фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. У 1979 р. була опублікована фундаментальна монографія «Критика буржуазних реформістських валютних і фінансових відносин капіталізму» [18], співавторами якої стали В. М. Суторміна та В. М. Федосов. Не можна применшувати важливість даної монографії, оскільки саме з даним виданням розпочався період повернення до осмислення та переосмислення теоретичних концепцій фінансів. Продовженням досліджень генези, еволюції та теоретико-методологічних засад фінансової думки стали монографії «Держава – податки – бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки)» (1992) [19], «Фінансова думка Заходу в XX столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів)» (1999) [20], підручники та посібники «Державні фінанси» (1991) [21], «Теорія фінансів» (2010) [22], «Фінанси» (2008, 2012) [23].

Проблемою фінансової науки загалом і вивчення фінансової думки України зокрема була відсутність фундаментальних досліджень з даної тематики. Якщо прогалину у вивченні світової фінансової думки вдалося частково компенсувати за рахунок монографічних видань та навчальної літератури, то фінансова думка України ще залишалася поза увагою українських учених-фінансистів, так і не вдалося забезпечити увагу сучасних учених до наукового доробку класиків української економічної та фінансової науки.

Повертаючись до фінансової думки як навчальної дисципліни, варто зазначити про майже столітню «перерву» у вивченні поглядів учених-фінансистів на основні процеси та явища фінансової сфери студентами економічних спеціальностей. Вивчення такої навчальної дисципліни не відповідало ідеологічній політиці радянського керівництва, проте з часу одержання незалежності та повної лібералізації наукових поглядів ні провідні викладачі, ні науковці не ініціювали повернення до вивчення фінансової думки студентами.

Метою вивчення дисципліни «Фінансова думка України», на нашу думку, має стати вивчення та творче осмислення основних етапів становлення, розвитку та особливостей сучасного стану фінансової думки України в контексті критичного аналізу наукового доробку українських учених-фінансистів.

Основні завдання дисципліни «Фінансова думка України» полягають у такому:

- ✦ дослідити особливості становлення і розвитку фінансової думки в Україні;
- ✦ визначити вплив фінансової думки Заходу на формування і розвиток української фінансової думки;
- ✦ визначити специфічні особливості та риси Української наукової школи державних (публічних) фінансів;
- ✦ дослідити теоретичні розробки українських учених-фінансистів у галузі бюджету, міжбюджетних відносин, оподаткування і державного кредиту, корпоративних фінансів, страхування, фінансового ринку;
- ✦ обґрунтувати пропозиції щодо можливостей використання напрацьованих теоретичних положень з метою підвищення ефективності функціонування державних фінансів України і подальшого розвитку вітчизняної фінансової науки.

Предметом дисципліни «Фінансова думка України» є закономірності та особливості еволюції фінансової думки в працях українських вчених-фінансистів.

У результаті вивчення даної дисципліни студент повинен набути ряд глобальних компетентностей: мати уявлення про особливості та тенденції сучасного цивілізаційного розвитку; ознайомитися з культурним різноманіттям народів та бути здатним з повагою ставитися до нього; проводити дослідження міжнародного характеру та масштабу, критично мислити та вміти вирішувати важливі проблеми на основі інноваційних підходів.

Поряд із цим у студента повинні сформуватись ряд загальних (інструментальних, міжособистісних та системних) компетентностей: базові знання з професії, здатність до аналізу і синтезу, здатність до критики і самокритики, здатність працювати як самостійно, так і в групі, дослідницькі навички та вміння, навички управління інформацією, міжособистісні навички, здатність до навчання, здатність продукувати нові ідеї, спроможність приймати рішення та розв'язувати наявні проблеми на інноваційній основі.

Після опанування курсу студент повинен знати еволюцію фінансової думки України в контексті основних етапів розвитку, економічні погляди найбільш видатних представників вітчизняної фінансової думки, основні школи, течії, напрямки розвитку фінансової думки в Україні, у т. ч. й сучасні. Студент повинен уміти застосовувати набуті знання при аналізі фінансових явищ, процесів та їх відображення в фінансовій думці; пояснювати взаємозв'язок між фінансовими фактами, фінансовою історією та фінансовою думкою; проводити порівняльний аналіз основних напрямів української фінансової думки в процесі їх еволюції.

Для розкриття змісту дисципліни «Фінансова думка України» потрібно розробити перелік тем з дотриманням принципів науковості, систематичності й послідовності. Вважаємо, що зміст дисципліни найбільш повно розкриватиметься у таких темах:

1. Зародження та розвиток фінансової думки в Україні.
2. Фінансова думка Заходу та її вплив на формування і розвиток української фінансової думки.
3. Фінансова думка України в XIX – початку XX ст. Українська класична школа державних (публічних) фінансів.
4. Теоретичні концепції формування бюджету.
5. Теорія місцевих фінансів та міжбюджетних відносин.
6. Теорії оподаткування.
7. Теорія державного кредиту та боргової політики.
8. Фінансова думка України в радянський період.
9. Фінансова думка України на сучасному етапі її розвитку.
10. Сучасні концепції державних фінансів та їх розвиток.

У першій темі «Зародження та розвиток фінансової думки в Україні» доцільно приділити увагу системі фінансових наукових знань та методології фінансової науки, методологічним основам становлення фінансової науки в контексті розвитку економічної думки України. Провести періодизацію та визначити етапи становлення та розвитку фінансової науки, визначити ступінь вивчення історії фінансової думки України вітчизняними сучасними науковцями. З одного боку, слід вказати на відсутність навчально-методичної літератури, з іншого – у 2010 р. вийшла друком перша оригінальна тритомна праця з еволюції фінансової думки України – «Фінансова думка України», що містить монографію [24], енциклопедію [25] і хрестоматію [10, 26]. Авторами тритомної праці стали відомі українські вчені-фінансисти,

доктори економічних наук, професори С. В. Львовичкін, В. М. Федосов, С. І. Юрій, П. І. Юхименко. Вчені не лише ініціювали та реалізували фундаментальне та змістовно завершене дослідження фінансової думки України, а й продовжили наукові традиції Української класичної школи державних (публічних) фінансів.

У другій темі «Фінансова думка Заходу та її вплив на формування і розвиток української фінансової думки» слід з'ясувати основні школи (фізіократи, англійська класична політекономія, історична школа Німеччини, маржиналізм, кейнсіанство, монетаризм, інституціоналізм та ін.) та погляди провідних учених-економістів та фінансистів. Доцільно визначити особливості та інструменти впливу західної фінансової науки на формування поглядів представників Української класичної школи державних фінансів та сучасних учених.

Третя тема «Фінансова думка України в XIX – початку XX ст. Українська класична школа державних (публічних) фінансів» присвячена зародженню фінансової науки в Україні, формуванню предмета і змісту фінансової науки у XIX – початку XX ст. (за працями М. Х. Бунге, І. Т. Тарасова, Г. Д. Сидоренко, С. Ю. Вігте). Визначено методологічні ознаки Української класичної школи державних (публічних) фінансів, основні осередки фінансової думки України та роль Київського національного економічного університету у зародженні та формуванні української фінансової думки.

Наступні теми присвячені детальному вивченню теоретичних концепцій окремих складових фінансового господарства: бюджету, його доходної та видаткової частинам, міжбюджетним відносинам, державному кредиту та борговій політиці.

Необхідно визначити основні напрями наукових досліджень учених-фінансистів Української класичної школи державних фінансів у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. у царині:

- ✦ *бюджету та бюджетних відносин:*
  - сутність бюджету та його роль в економічному розвитку держави;
  - необхідність забезпечення засад публічності та правового регламентування процесів складання та виконання бюджету;
  - оптимізація доходної частини бюджету шляхом зміни пропорцій податкових і неподаткових надходжень;
  - оптимізація фінансування виконання державою різних функцій, забезпечення ощадливості та результативності під час виконання бюджету;
  - міжбюджетні відносини та визначення перспектив децентралізації видатків з одночасним закріпленням джерел доходів місцевих бюджетів;
- ✦ *податкової політики:*
  - сутність та вплив податків на економічний розвиток держави;
  - розподіл податкового тягаря між різними верствами населення з метою забезпечення соціальної справедливості шляхом застосування податкових пільг, диференціації податкових ставок;
  - прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб та прибутків юридичних осіб як найоптимальніший

інструмент з позиції соціальної справедливості та фінансової достатності;

- оптимізація податкової системи як сукупності прямих і непрямих податків, зборів з визначенням переваг і недоліків кожного з них;

- забезпечення фінансової автономії місцевих бюджетів шляхом справляння місцевих податків;

- перекладання податків як форма реагування на надмірний податковий тиск;

- ✦ *державного боргу:*

- державний борг як джерело покриття дефіциту бюджету, що виникає внаслідок необхідності фінансування надзвичайних видатків, тому державні позики вважалися надзвичайними доходами;

- теорія податкових і позикових (боргових) фінансів;

- організація місцевого кредиту як джерела фінансування видатків місцевих союзів;

- напрями управління державним боргом, зокрема конверсія та анулювання.

У восьмій темі – «Фінансова думка України в радянський період» – необхідно провести періодизацію розвитку фінансової думки на даному етапі: «майже до кінця 20-х років ХХ ст. вона ще зберігала свою самобутність і високий науково-теоретичний рівень. Переломними стають 30-ті роки ХХ ст., з цього часу майже упродовж 40 років тривав період руйнації та занепаду української фінансової думки, який затягнувся до приблизно до кінця 60-х років. 70–80-ті роки ХХ ст. – це поступове поживлення і розширення наукових досліджень у сфері фінансів» [24, с. 533]. Методологія Української наукової школи державних фінансів була майже знищена у радянський період, з одночасним присвоєнням статусу «буржуазних» ученим-фінансистам ХІХ ст. та неврахуванням їх наукових ідей, а також відмовою від вивчення історичного досвіду побудови та функціонування власної бюджетної та податкових систем, управління борговими операціями.

Дев'ять та десята теми присвячені сучасному стану фінансової думки України. Вивчення наукового доробку сучасних учених-фінансистів окремо за напрямками: вчення про державні фінанси, місцеві фінанси, фінансові ринки, страхування, корпоративні фінанси, фінанси домогосподарств.

Концепцію навчальної дисципліни «Фінансова думка України» наведено на *рис. 1*.

Оскільки в системі нормативних дисциплін, які вивчаються студентами напряму підготовки «Фінанси і кредит», відсутня дисципліна, яка розкриває еволюцію вітчизняної фінансової думки від її зародження і до сучасного стану, пропонуємо запровадити вивчення курсу «Фінансова думка України». З одного боку, дисципліна дасть змогу поглибити та конкретизувати знання, набуті студентами в результаті вивчення дисциплінам «Історія економіки та економічної думки», «Фінанси», з іншого – створить значне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого вивчення фінансових дисциплін, а також сприятиме формуванню фінансової культури та патріотичності, ерудованості, самореалізації особи як майбутнього фахівця з фінансів.

ваності, самореалізації особи як майбутнього фахівця з фінансів.

Запровадження навчальної дисципліни «Фінансова думка України» як однієї з дисциплін має важливе значення у формуванні професійної компетентності майбутніх фінансистів завдяки науково-пізнавальній, національно-виховній та освітній складовим. Вивчення генези та еволюції фінансової думки України, яка існує вже понад 150 років, її внеску в розвиток фінансової науки, можливостей його використання в сьогоднішній фінансовій теорії та практиці не може бути поза увагою сучасних учених-фінансистів та залишитися недонесеним до студентів-фінансистів.

Дослідження феномена Української наукової школи державних фінансів, її місця і ролі у світовій економічній думці, наукового доробку вітчизняних учених у сферах державного та місцевого фінансового господарств, особливо бюджету, міжбюджетних відносин, податків, державного кредиту та боргу, мають стати підґрунтям для подальшого розвитку сучасної фінансової науки. Адже її представниками було закладено підвалини української фінансової науки та розроблено рекомендації для фінансової практики, багато з яких не втратили своєї актуальності й нині. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.econom.chnu.edu.ua/index.php/finkred/kaf-fin-navch-mod>
2. Кафедра фінансів і банківської справи. Економічний факультет Донецького національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.donnu.edu.ua/ru-ru/departments/kafedra-finansiv-i-bankivskoyi-spravy/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B8>
3. Кафедра фінансів Національного університету ДПСУ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://asta.edu.ua/10-kafedri/216-kafedra-finansiv>
4. Кафедра фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://knuutd.com.ua/university/faculties/engineering_economics/finances/
5. Навчальний процес. Міжнародний університет бізнесу і права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mubip.org.ua/?page_id=1016
6. Білоцерківський інститут економіки та управління університету «Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bc-uu.com.ua/>
7. Кафедра міжнародних фінансів та банківської справи Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://duer.edu.uk/university_structure/faculty_1001/chair_1105/staff_2838
8. Кафедра фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fef.kneu.edu.ua/ua/depts7/k_finansiv/
9. Патлаевский И. И. Курс финансового права / И. И. Патлаевский. – Одесса : Тип. Одес. вестн., 1885. – 411 с.
10. Фінансова думка України : у 3-х томах / С. І. Юрій, С. В. Львовичкін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко. – К. : Кондор; Т. : Економічна думка. – Том 3. Частина 1. Хрестоматія. – 2010. – 471 с.

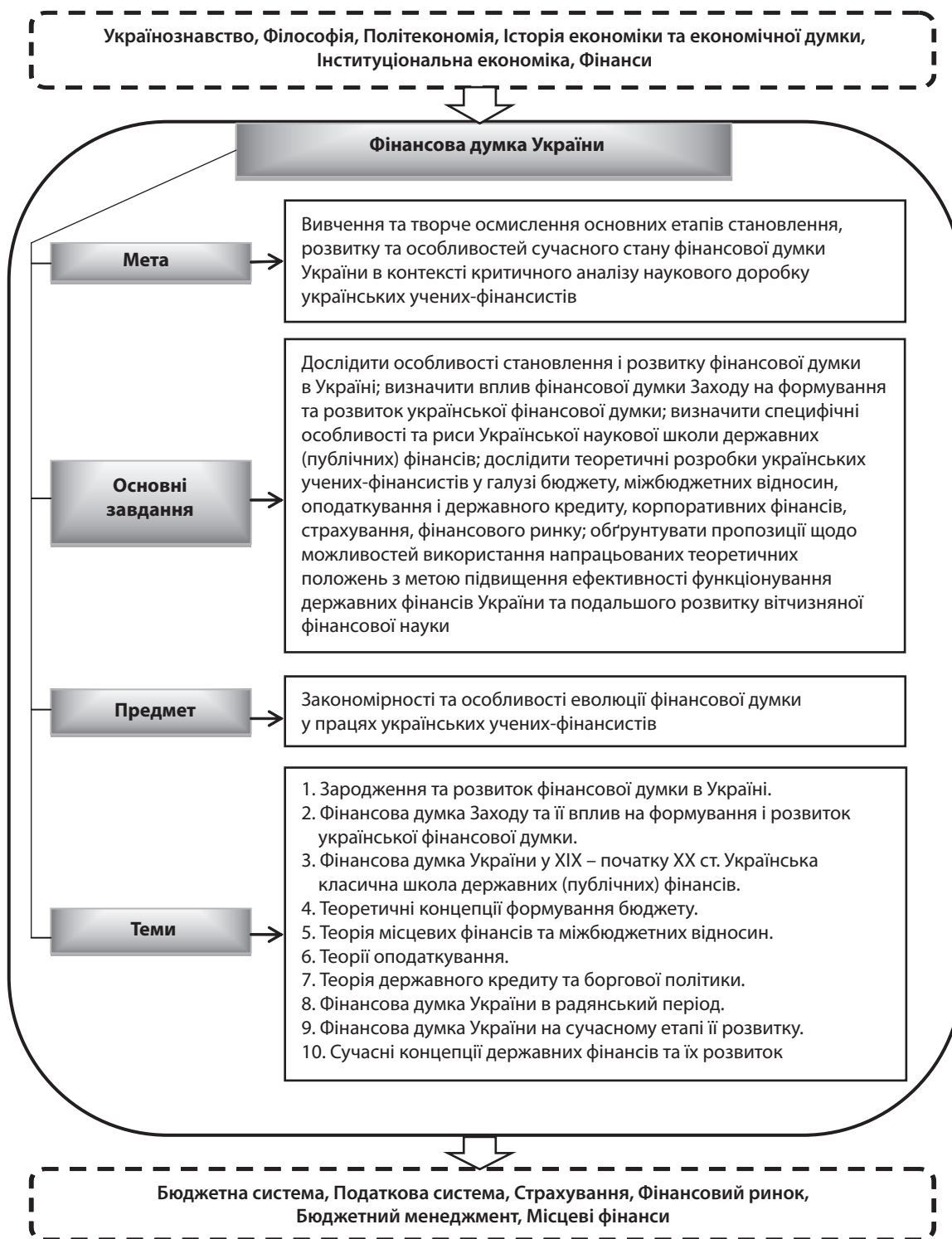

Рис. 1. Концепція навчальної дисципліни «Фінансова думка України»

Джерело: побудовано автором.

11. Тарасов І. Т. Очерк науки фінансового права / І. Т. Тарасов // Финансы и налоги: очерки теории и политики. – М. : Статут, 2004. – С. 47–376.

12. Алексеенко М. М. Взгляд на развитие учения о налоге у экономистов А. Смита, Ж.-Б. Сея, Рикардо, Сисмонди и Д. С. Милля / М. М. Алексеенко. – Харьков : Университет. типогр., 1870. – 173 с.

13. Бунге Н. Х. Очерки политико-экономической литературы / Н. Х. Бунге. – СПб. : Типогр. В. Ф. Киршбаума, 1895. – VI + 465 с.

14. Бунге Н. Х. О месте, занимаемом политической экономией в системе народного образования, и об ее практической деятельности / Н. Х. Бунге. – К., 1856. – 65 с.

15. Иловайский С. И. Учебник фінансового права / С. И. Иловайский ; доп. Г. И. Тиктиным ; под ред. Н. П. Яснопольского. – [5-е (посмерт.) изд.]. – Одесса : Изд. Е. С. Иловайской, 1912. – XI + 604 с.

16. Вобль К. Г. Начальный курс политической экономии: История, теория и финансы / К. Г. Вобль. – К., 1918. – 252 с.

17. Кулишер И. М. Очерки финансовой науки. Вып. 1 / И. М. Кулишер. – Пг. : Наука и Школа, 1919. – 252 с.

18. Степаненко В. А. Критика буржуазных и реформистских теорий валютно-финансовых отношений капитализма / В. А. Степаненко, В. Н. Сутормина, В. М. Федосов. – К. : Наук. думка, 1979. – 331 с.

19. Сутормина В. М. Держава – податки – бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки) : монографія / В. М. Сутормина, В. М. Федосов, В. Л. Андрущенко. – К. : Либідь, 1992. – 328 с.

20. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) : монографія / В. Л. Андрущенко. – Львів : Каменяр, 1999. – 305 с.

21. Государственные финансы : учеб. пособие для студентов экон. вузов и фак. / В. М. Федосов, Л. Д. Буряк, Д. Д. Бутак-ов и др. ; под ред. В. М. Федосова, С. Я. Огородника и В. Н. Суторминой. – К. : Либідь, 1991. – 276 с.

22. Теорія фінансів : підручник / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін. ; за заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 576 с.

23. Фінанси : підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2012. – 687 с.

24. Фінансова думка України : у 3-х томах / С. І. Юрій, С. В. Львовичкін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко. – К. : Кондор; Т. : Економічна думка. – Том 1. Монографія. – 2010. – 687 с.

25. Фінансова думка України : у 3-х томах / С. І. Юрій, С. В. Львовичкін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко. – К. : Кондор; Т. : Економічна думка. – Том 2. Енциклопедія. – 2010. – 584 с.

26. Фінансова думка України : у 3-х томах / С. І. Юрій, С. В. Львовичкін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко. – К. : Кондор; Т. : Економічна думка. – Том 3. Частина 2. Хрестоматія. – 2010. – 734 с.

REFERENCES

Alekseenko, M. M. *Vzgliad na razvitie ucheniia o naloge u ekonomistov A. Smita, Zh.-B. Seia, Rikardo, Sismondi i D. S. Millia* [A look at the development of the doctrine of tax economists Adam Smith, JB Say, Ricardo, Sismondi, and John Stuart Mill]. Kharkiv: Universitetskaia tipografiia, 1870.

Andrushchenko, V. L. *Finansova dumka Zakhodu v KhKh stolitti (Teoretychna kontseptualizatsiia i naukova problematyka derzhavnykh finansiv)* [Financial idea of the West in the twentieth century (theoretical conceptualization and scientific problems of public finances)]. Lviv: Kameniar, 1999.

"Bilotserkivskiy instytut ekonomiky ta upravlinnia univer-sytetu «Ukraina»" [Belotserkovsky Institute of Economics and Management of the University "Ukraine"]. <http://bc-uu.com.ua/>

Bunge, N. Kh. *Ocherki politiko-ekonomicheskoy literatury* [Essays on the political and economic literature]. St. Petersburg: Tipografiia V. F. Kirshbauma, 1895.

Bunge, N. Kh. *O meste, zanimаемом politicheskoy ekonomiei v sisteme narodnogo obrazovaniia, i ob ee prakticheskoy deiatelnosti* [The place occupied by the political economy in the educational system, and of its practice]. Kyiv, 1856.

"Ekonomichniy fakultet Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha" [Faculty of Economics Chernivtsi University]. <http://www.econom.chnu.edu.ua/index.php/finkred/kaf-fin-navch-mod>

Fedorov, V. M. et al. *Gosudarstvennye finansy* [Public finance]. Kyiv: Lybid, 1991.

Finansy [Finance]. Kyiv: Znannia, 2012.

Ilovayskiy, S. I. *Uchebnik finansovogo prava* [The textbook of financial law]. Odessa: Izd-vo E. S. Ilovayskoy, 1912.

"Kafedra finansiv Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy" [Department of Finance National University of STS of Ukraine]. <http://asta.edu.ua/10-kafedri/216-kafedra-finansiv>

"Kafedra finansiv ta finansovo-ekonomichnoi bezpeky Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dizainu" [Department of Finance and the financial and economic security of the Kiev National University of Technology and Design]. http://knutd.com.ua/university/faculties/engineering_economics/finances/

Kulisher, I. M. *Ocherki finansovoy nauki* [Sketches of financial science]. Petrograd: Nauka i Shkola, 1919.

"Kafedra finansiv i bankivskoi spravy. Ekonomichniy fakultet Donetskoho natsionalnoho universytetu" [Department of Finance and Banking. Economic Faculty of Donetsk National University]. <http://ec.donnu.edu.ua/ru-ru/departments/kafedra-finansiv-i-bankivskoyi-spravy/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B8>

"Kafedra mizhnarodnykh finansiv ta bankivskoi spravy Dni-propetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobel'ia" [Chair of International Finance and Banking Alfred Nobel University]. http://duep.edu.uk/university_structure/faculty_1001/chair_1105/staff_2838

"Kafedra finansiv Kyivskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu imeni Vadyma Hetmana" [Department of Finance Kyiv National Economic University]. http://fef.kneu.edu.ua/ua/depts7/k_f finansiv/

"Navchalnyi protses Mizhnarodnoho universytetu biznesu i prava" [Educational process International University of Business and Law]. http://www.mubip.org.ua/?page_id=1016

Patlaevskiy, I. I. *Kurs finansovogo prava* [The course of the financial law]. Odessa: Tipografiia "Odesskogo vestnika", 1885.

Stepanenko, V. A., Sutormina, V. N., and Fedosov, V. M. *Kritika burzhuaznykh i reformistskikh teorii valiutno-finansovykh ot-nosheniy kapitalizma* [Criticism of bourgeois and reformist theories of monetary and financial relations of capitalism]. Kyiv: Naukova dumka, 1979.

Sutormina, V. M., Fedosov, V. M., and Andrushchenko, V. L. *Derzhava – podatky – biznes (Iz svitovoho dosvidu fiskalnoho rehuliu-vanniia rynkovoї ekonomiky)* [The state – taxes – business (international experience with fiscal regulation of market economy)]. Kyiv: Lybid, 1992.

Tarasov, I. T. "Ocherk nauki finansovogo prava" [Essay science of financial law]. In *Finansy i nalogi: ocherki teorii i politiki*, 47-376. Moscow: Statut, 2004.

Voblyy, K. G. *Nachalnyy kurs politicheskoy ekonomii : Istoriia, teoriia i finansy* [The initial course of political economy: History, Theory, and finance]. Kyiv, 1918.

Yukhymenko, P. I. et al. *Teoriia finansiv* [Theory of Finance]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 2010.

Yurii, S. I. et al. *Finansova dumka Ukrainy* [Financial Ukraine thought]. – Vol. 3, part 1. Kyiv; Ternopil: Kondor; Ekonomichna dumka, 2010.

Yurii, S. I. et al. *Finansova dumka Ukrainy* [Financial Ukraine thought]. – Vol. 1. Kyiv; Ternopil: Kondor; Ekonomichna dumka, 2010.

Yurii, S. I. et al. *Finansova dumka Ukrainy* [Financial Ukraine thought]. – Vol. 2. Kyiv; Ternopil: Kondor; Ekonomichna dumka, 2010.

Yurii, S. I. et al. *Finansova dumka Ukrainy* [Financial Ukraine thought]. – Vol. 3, part 2. Kyiv; Ternopil: Kondor; Ekonomichna dumka, 2010.